

complicis exquirunt à suis poenitentibus, & tollit jurisdictionem Confessariis audiendi confessiones, & absolvendi suos complicis in peccato contra 6. Præceptum Decalogi, nisi in casibus in dicta Bull. exceptis. *

395. De poena non Sacerdotis audientis confessiones: & Confessarii sollicitantis. Id num. De Confessore sollicitante notatur Bulla Greg. XV. & alia Ben. XIV. confirmatoria illius, in qua ad advertendas calumnias hoc puncto frequentes aliqua determinantur. *

TIT. XXXIX. *De Sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti.*

- 396. Quid sit censura Ecclesiastica?
- 397. Quotuplex sit?
- 398. Qui possint ferre censuras, & in quo?
- 399. Non potest ligari, qui non est sub jurisdictione ferentis censuras.
- 400. Ob quam culpam censuræ ferantur?
- 401. Ad censuram debet præcedere monitio, & qualis?
- 402. Censura solum per absolutionem tollitur.
- 403. 404. Qui absolvat à censuris?
- 405. Non datur absolutio sine satisfactione. Potest dari absentis.
- 406. Quando non incurritur censura?
- 407. Quid, & quotuplex sit excommunicatio?
- 408. Qui sint vitandi, vel non?
- 409. 410. 411. Quibus privetur vitandus?
- 412. In quibus liceat ei communicare?
- 413. De excommunicatione minori.
- 414. 415. 416. 417. De excommunicatione Can. Si quis suadente diabolo.
- 418. 419. Quis ab ea absolvat?
- 420. Quid, & quotuplex sit suspensio?
- 421. Qui possint suspensionem ferre?
- 422. In quos feratur?
- 423. Suspensio restringenda est.
- 424. Quomodo tollatur?
- 425. Quid, & quotuplex sit interdictum?
- 426. 427. 428. Quibus privet?
- 429. Qui possint interdicere?

- 430. Interdictum quomodo interpretetur?
- 431. Quis ab interdicto absolvat?
- 432. De poena violantis interdictum.
- 433. De cessatione à Divinis.
- 434. Ad materiæ complementum.
- 435. De excommunicationibus in jure Pontifici reservatis.
- 436. De excommunicationibus juris non reservatis.
- 437. De suspensionibus.
- 438. De interdictis.

TIT. XL. *De Verborum significatione.*

- 439. Quomodo verba debeant intelligi?
- 440. Omnia Capitula hujus tituli suo ordine breviter explicantur.

TIT. XLI. *De Regulis juris.*

- 441. Quid sit regula?
- 442. Singula explicantur Capitula.
- 443. Omnia Capitula de *Regulis juris* in 6. afferuntur.
- 444. *Armamentarium juris.* In quo varia Axiomata juris continentur.
- 445. De littera A. ubi habentur Axiomata, quæ hæc littera incipiunt.
- 446. Litt. B.
- 447. Litt. C.
- 448. Litt. D.
- 449. Litt. E.
- 450. Litt. F.
- 451. Litt. G.
- 452. Litt. H.
- 453. Litt. J.
- 454. Litt. L.
- 455. Litt. M.
- 456. Litt. N.
- 457. Litt. O.
- 458. Litt. P.
- 459. Litt. Q.
- 460. Litt. R.
- 461. Litt. S.
- 462. Litt. T.
- 463. Litt. V.
- 464. Litt. Z.

LIBER IV. DECRETALIAM.

TITULUS PRIMUS.

DE SPONSALIBUS, ET MATRIMONIIS.

Sponsalia in presenti, non sumuntur proarrha, & muneribus, quæ sponsæ à sponso dantur, ut in l. 5. C. h. t. Et l. Reg. 18. vers. 25. ibi:

Non habet Rex sponsalia necesse. Nec pro matrimonio rato, ut in cap. 12. 27. quest. 2. cap. 22. cap. 1. h. t. Matth. 1. l. 2. tit. 1. p. 4. & sponsalia de presenti appellatur: sed pro promissione futuri matrimonii, sic ab spondendo dicta. L. 2. ff. h. tit. ibi: Sponsalia dicta sunt à spondendo, nam moris fuit veteribus stipulari, & spondere sibi uxores futuras leg. 1. tit. 1. p. 4. etiam appellantur fides pactio: sicut matrimonium fides consensus dicitur, cap. 1. b. tit. & Sacramentalia matrimonii à D. Thom. appellantur. Sponsalia, juxta l. 1. ff. h. tit. sunt mentio, & repromissio futurarum nuptiarum, cap. 3. 30. q. 5. leg. 1. tit. 1. p. 4. ibi: Llamado es desposorio el prometimiento, que hacen los omes por palabra, quando quieren casar. Regulariter, licet non semper, nec necessario, præcedere debent matrimonium, cap. 39. 27. q. 2. ut sic maturius deliberetur status, qui perpetuus, & indissolubilis est: & ut factis proclamationibus, impedimentum, si quod est, opponatur, & probetur, cap. fin. de Clancest. despons. Trid. sess. 24. de Reformat. Matr. cap. 1. Sponsalia debent contrahi inter personas habiles ad matrimonium postea contrahendum, scilicet, inter marem, & feminan, & licet impuberes pro illo tempore matrimonium nequeant contrahere, possunt

tamen celebrare sponsalia, cum hæc ad tempus matrimonii referantur. Ei rationis defectu nequeunt contrahere sponsalia amenes, furiosi, cap. 24. b. tit. l. 6. tit. 2. p. 4. nisi tempore lucidi intervalli: matrimonium tamen contractum non dissolvit superveniens furor, cap. 26. 32. q. 7. Ebrüus, vel qui sensibus ita est destitutus, ut nequeat instrui, quid sit matrimonium; secus si instrui valeat, & suum possit, saltem nubibus, præstare consensum, nisi mutus, & sordus sit, cap. 23. b. t. l. 5. tit. 2. p. 4. ubi ut Regula generalis ponitur, quod cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, quicumque non probetur, per consequentiam admittitur.

2. Ad sponsalia ea deliberatio requiritur, quæ est necessaria, & sufficit ad mortale peccatum. Sanchez lib. 1. de Matr. D. 8. num. 5. Hinc invalida sunt sponsalia ante septennium contracta, nisi malitia, (hoc est, usus rationis) suppleat atatem, cap. 4. cap. 5. cap. 18. de Despons. impub. l. 6. tit. 1. p. 4. & comm. DD. contra aliquos. Sponsalia extorta per vim absolutam invalida sunt, nam talis vis tollit libertatem, vel ex errore provenientia: nil enim tam contrarium est, consensui, quam error. L. 15. ff. de Jurisd. l. 9. C. de Jur. & facti ignor. cum certe ad sponsalia sit necessarius consensus. Sponsalia metu, etiam gravi, extorta non sunt invalida, nec Jure Naturali, cum consensu constet, nec Jure Positivo: licet matrimonium hoc jure sit invalidum, quia nullus Textus invenitur, in quo sponsalia nulla declarantur: nam omnes loquuntur de matrimonio,

2
 & in sponsalibus cessat ratio indissolubilitatis vinculi, ob quam matrimonia irritantur. Rescinduntur tamen sicut ceteri contractus metu extorti, & hoc, & non plus probat, *cap. 11. de Despons. impub.* Hoc tenent *Ladesm. Henric. Less. de Just. lib. 2. cap. 17. num. 37. Castrop. tr. 2. D. 1. p. 9. n. 3.* contra *Abb. Covarr. Gutierr. Azor. Barb. Laym. Lug. Sanch. de Matrim. lib. 4. D. 19. n. 3.* & alios. Sponsalia amore ira, vel alia passione impellente, contracta valent, cum hæ passionibus non ita animus hominis turbent, ut eum à peccato mortali excusent, ac proinde habent libertatem ad sponsalia requisitam. *Navarr. Man. cap. 18. n. 7. Sanch. de Matrim. lib. 1. disp. 8. n. 5. Molin. de Just. & Jur. tr. 2. disp. 257. n. 1.* contra *Barth. Felin. & Dicum, ex L. 3. ff. de Divort. & L. 48. ff. de Reg. Jur.* qui Textus intelligendi sunt de iracundia, quæ non sufficit ad peccatum mortale, quia rationis advertentiam admittit. Sed cum hoc rarissime accidat, in dubio pro valore actus præsumitur, qui etiam est in possessione. *Sanch. de Matr. lib. 1. D. 8. n. 10. & 11.*

3 Promissio ad sponsalia debet esse vera, hoc est, quod promittens habeat animum promittendi, nam etsi habeat animum non adimplendi, nec se obligandi; licet in tali fictione peccet, verè se obligat ad sponsalia, quia essentia promissionis est promittentem obligari, ne infidelis existat. Quando verò promittens, ore tantum promittit, positive, excludendo animum se obligandi, cum hæ fictio sit quid facti, debet ab ipso promittente probari, alias in foro externo obligabitur. Ex tali tamen promissione ficta non resultat obligatio, cum animus promittendi desit; *arg. C. fin. de Condit. appuit.* & actus agentium ultra eorum voluntatem non operentur. *L. 19. ff. de Reb. cred. Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 9. n. 5. Less. de Just. & Jur. lib. 2. cap. 18. n. 5.* & alii, contra *Gutierr. de Matrim. cap. 9. Pontium. lib. 12. de Matrim. cap. 2.* nisi damnum ex tali promissione ficta tale promissario resultet, quod aliter nequeat reparari, nisi matrimonio contracto: tunc enim ad illud tenetur. Sic dehorans virginem sub promissione ficta matrimonii eam determinate ducere tenetur, quando non potuit ipsa animum falacem facile percipere, & aliter nequit damnum resarciri. *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 10. num. 3.* si aliter possit reparari, tenetur sic dehorans ad constituendam dotem, vel ducendam uxorem. Si tamen mulier facile animum fal-

laccm sub ficta promissione dehorantis cognoscere potuit, ob nimiam inaequalitatem conditionis, vel alias circustantias, deceptioni consensisse censetur, ac proinde promittens ad nihil tenetur. *D. Thom. in 4. D. 28. q. unic. art. 2. ad 4. Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 10. num. 5. & comm. Expositores in cap. 1. de Adulter.*

4 Cum promissio sponsalium dirigatur ad alterum, à quo est acceptanda, & à quo facienda est repromissio, debet ab ipso intelligi; ac proinde promissio merè interna non sufficit, sed aliquo signo externo exprimi debet, nec est necesse, etiam in eo, qui loqui potest, quod verbis declaratur consensus, sed etiam nutibus declarari valet, *cap. 23. cap. 25. h. tit. Et ibid. DD.* hæc verba: *Ducam te in uxorem; tecum contraham, &c.* certè sufficiunt ad sponsalia. Tamen promissio de sponsalibus contrahendis, non facit sponsalia, sicut promissio venditionis non est venditio. *Covarr. de Spons. lib. 4. p. 1. cap. 4.* Quando verba, vel signa sunt dubia, debent interpretari juxta modum communem Provinciae, *cap. 7. h. t. L. 34. ff. de Reg. Jur.* Et attentis circustantiis juxta promittentis mentem, non enim intentio verbis, sed verba intentioni deservire debent, *cap. 41. de Appellat.* sic hæc verba: *uolo te habere in uxorem,* si coram Parocho profertur modo præscripto. In Trident. sess. 24. de Reform. matr. cap. 1. matrimonium faciunt: aliter, ad sponsalia deserviunt. Per hæc verba: *Nullam ducam, præter te,* sponsalia contrahi, asserunt *Abb. & Butrius in cap. 9. h. t. Menoch. lib. 3. de Præsumpt. 3. num. 8.* sed cum hæc verba idem significent, ac ista: *Non ducam uxorem, vel si aliquam duxero, ducam te:* non inducunt obligationem absolutam, sed conditionalem, vel disjunctivam, ac proinde ex circustantiis possunt interpretari juxta promittentis mentem. *Covarr. de Spons. p. 2. cap. 4. §. 1. Sanch. de Matrim. D. 19. ex n. 5.* Annuli traditio, & receptio, seu subarratio, porrectio manuum, vel missio focalium, licet ex aliis honestis causis fieri possint, tamen ex consuetudine loci, & aliis adminiculis possunt esse signa sponsalium. *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 22.* Sed in casibus dubiis, licet contra aliquem stet præsumptio pro sponsalibus, potest coram Judice probare ex alio fine, talia signa, vel verba posita esse. Sed an sponsalia inter impeditos contracta sub conditione, *Si Papa dispenseret;* valida sint; est questio ingens

inter DD. *Negat Rota in Postb. Farinac. 1. part. decis. 778. num. 5. Diana, part. 3. tr. 4. resol. 290. & alii. Affirmant Gutierr. Cav. quest. lib. 1. cap. 22. num. 11. & 12. Vincent. de Justis de Disp. Matrim. lib. 2. cap. 1. à num. 78. sed à num. 82. pro concordia opinionum casus distinguit, eos consule, & vide num. 75. h. lib.*

5 Promissio sponsalium debet esse acceptata à promissario, sicut in aliis contractibus requiritur consensus mutuus; *arg. L. 1. ff. de Pact.* Et ante acceptationem realem potest resilere promittens, etiamsi promissio gratuita, & jurata sit, & absentis facta, ut cum aliis tenet *Sanch. de Matrim. L. 1. D. 6. num. 2.* contra *alios,* nisi à Procuratore speciali, nomine absentis acceptata sit, *cap. 5. Qui Cleric. vel Vov.* Et insuper ad obligationem inducendam requiritur repromissio, ut ex definitione constat. *L. 1. ff. h. t.* ita ut non sufficiat simplex acceptatio ad tam gravem obligationem inducendam. *Navarr. Man. cap. 22. num. 18. Soto, Menoch. Gutierr. Sanch. de Matr. lib. 1. D. 5. num. 5. contra Palud. Vazq. Enriquez de Matr. L. 11. cap. 13. num. 2.* Nisi ex circustantiis satis colligatur, acceptationem factam esse animo repromittendi: tunc enim sponsalia contrahuntur, ita ut verificetur mutua promissio, quæ est omnino necessaria ad sponsalia: siquidem cum sponsalia sint previa Matrimonio, quod quidem utriusque contrahentis vinculum desiderat: ipsa quoque vinculum utriusque, & reciprocum, & mutuam promissionem necessario exigunt. Si Titius; v. g. ad oblatas sibi nuptias taceat, non censetur consentire: nam in his quæ præjudicare possunt, taciturnitas non habetur pro consensu, nisi quando tacens loqui tenetur, ut dissentiat; *arg. L. 8. §. 1. ff. de Procur.* Nec ex taciturnitate puella inducuntur sponsalia, si ipsa præsentis, & tacente ejus Tutores, cognati, vel fratres, nomine ejus contrahant sponsalia: nam talis contractus adeò personalis est ut nullus præter parentes, *cap. unic. de Despons. impuber. in 6.* pro alio consensum præstare possit, nisi speciali ad hoc mandato instructus sit. *Covarr. de Spons. p. 1. cap. 4. num. 4. Gutier. de Matr. cap. 13. Sanch. de Matr. L. 1. D. 23. num. 9. & videtur sic sentire D. Thom. in 4. D. 27. q. 1. art. 2. q. 2. ad 3. contra Hostiens. Roarig. Enrig. de Matrim. L. 11. cap. 2. num. 6. & alios.* Filii, sive legitimi, sive illegitimi, sive emancipati, obligantur ad sponsalia, nomine ipsorum contracta, à patre, vel

matre, sive præsentis sint, sive absentes; sive taceant, & non reclamant, postquam sciunt contracta, *cap. un. de Despons. impub. in 6. L. 10. tit. 1. p. 4.* Tunc enim suam mentem explicare tenentur: alias tacentes consentire creduntur, *cap. 43. de Reg. Jur. in 6. D. Thom. in 4. D. 27. q. 2. art. 2. ad 1. Sanch. de Matrim. L. 1. D. 23. num. 3. & alii.* nisi ipsi filii dissensum probaverint. Idem de Matrimonio tenet *Covarr. de Spons. p. 2. cap. 4. Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 23. num. 3.* & alii DD. sed cum sit speciale, & à jure exorbitans, quod parentes sine mandato possint pro filiis sponsalia contrahere, & quod pro consensu filiorum eorum taciturnitas sufficiat, *cap. un. de Despons. impub. in 6.* non est extendendum ad Matrimonium, *c. 28. de Reg. Jur. in 6.* præsertim, cum ex Matrimonio damnum irreparabile sequatur in vinculo indissolubili, quale non inducunt sponsalia: quod maxime habet locum ubi Trid. est receptum. *Ponc. de Matrim. L. 2. cap. 14. num. 3.*

6 Sponsalia debent contrahi cum persona determinata, sicut Matrimonium, ad quod sunt via; *arg. cap. un. h. t. in 6.* Ideò, qui ex duabus sororibus unam ducere promissit, tenetur, unam ex eis eligere, qua electa, cum ea Matrimonium est contracturus. Idem est, si unam ex eis cognoscet, nam ea electa censetur, sicut ante Tridentinum, per talem copulam Matrimonium contrahatur, *cap. 30. h. t. Sylv. V. Matrim. 2. num. 11. Perez de Matrim. D. 4. sect. 5. num. 18.* contra *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 26. num. 12.* similiter si quis promissit ex tribus puellis illam, quæ certum obsequium præstaret, ducere, una præstante, cum ea tenetur contrahere: præstantibus duabus, cum ea, quæ prius præstitit; *arg. cap. 54. de Reg. Jur. in 6.* Illis tamen simul præstantibus, quamlibet ducere potest: nam in promissione alternativa electio est promissoris, *cap. 70. de Reg. Jur. in 6. Sanch. de Matrim. L. 1. D. 26. num. 4.* Sponsalia clandestina, cum nullo jure prohibita inveniuntur, valida, & licita sunt; nec Trident. sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 1. ut Lex correctoria debet ultra Matrimonium, de quo expresse loquitur, extendi, ut contra aliquos tenent *Sanch. de Matrim. L. 1. D. 12. num. 2. Ponc. L. 12. cap. 5. num. 6. & alii.* Possunt probari sponsalia per testes, & scripturam, etiam simplicem, & etiam sine die, loco, inscriptione, vel subscriptione: recognitam tamen à parte. Littera tamen amatorie, in quibus scribens, puel-

Iam vocat sponsam, inter personas æquales aliquam presumptionem inducunt, cap. 9. 32. q. 4. & ad probationem coadiuvant.

7 Sponsalia, etiam non jurata, legitime contracta utrinque producant obligationem iustitiæ, & quidem gravem, quia materia gravis est: nam sponsalia sunt contractus, *facio, ut facias*: c. 46. e. 47. 27. q. 2. c. 2. c. 10. c. 17. h. t. L. 7. tit. 1. p. 4. D. Thom. in 4. D. 27. q. 2. art. 1. ad 2. D. Anton. Sylv. Covarr. Gutierrez. quos citat, & sequitur Sanchez. de Matrim. lib. 1. D. 27. n. 2. ac proinde ille, qui cum Titia contraxit sponsalia, postquam hæc sunt acceptata, etiam si non sint remissa, sub gravi, illi volenti tenetur adimplere promissionem, quin possit licite cum alia contrahere, c. 23. h. t. e. 1. de Spons. duor. D. Thom. in 4. D. 27. art. 1. ad 2. Sanchez. de Matrim. L. 1. D. 5. ex n. 8. & D. 27. ubi plures citat. Quando certus terminus à contrahentibus constituitur est nuptiis, ille adimplendus est, nisi postea aliter conveniant. L. 12. C. de Contrah. stipulat. si nullus dies assignatus est, licet rigore juris ex tunc incipiat obligatio. L. 14. ff. de Reg. Jur. regulariter tamen non obligatur sponsus, saltem per accidens, quousque sponsa adimplerem exigat. Et sic concordantur AA. utriusque sententiæ Sanchez. de Matr. L. 1. D. 18. n. 2. Gutierrez. cap. 15. n. 5. Ponce. lib. 12. c. 6. n. 1. Hinc, si aliquis ex contrahentibus sine causa resiliat, & alter instet apud Judicem pro contractus adimplerem, monendus est prius resiliens: & sic intelligitur vox *potius* Text. in c. 17. h. t. à DD. apud Barbo. ibid. n. 3. quod si hoc non sufficiat, censuris, & excommunicatione potest compelli: imò, & carcere ad sponsalia, etiam non jurata, adimplenda, c. 10. h. t. L. 7. tit. 1. part. 4. Nisi adeo pertinax sit, ut censura potius nocturna, quam profutura censeatur, & matrimonium infelicem exitum habiturum: nam tunc alia satisfactione, & poena impositis, Judex à censuris abstinere, c. 17. h. t. Cov. p. 1. de Spons. cap. 4. n. 3. Sanchez. L. 1. de Matr. D. 29. n. 4. Nec ex inflicione censure libertas matrimonii infringitur, siquidem ipse promittens talem necessitatem sibi imposuit: & jam sua libertate usus est, sicut etiam in aliis contractibus accidit. L. 5. C. de O. & A. Ubi ea, quæ à principio sunt voluntatis ex facto fiunt necessitatis. Et talis metus non est injuste, sed iuste incussus, ac proinde matrimonio non nocet.

8 Sponsalia, Jure Decretalium attentato, transeunt in Matrimonium de presenti, quando copula carnali confirmantur; secus est si copula non fuit secuta, sed solum fuit attentata per conatum ad ipsam. c. fin. h. t. nam jus præsumit, potius ex affectu maritali, quam animo fornicandi, talem copulam esse habitam; estque præsumptio juris, & de jure, contra quam in foro externo probatio non admittitur c. 15. c. 30. h. t. in foro tamen interno veritati statuitur; arg. c. 44. de Sent. excom. Sed hoc non habet locum, ubi Tridentinum est admissum: nam in eo irritatur omne clandestinum Matrimonium: quod sine Parocho, & Testibus celebratur. Trid. sess. 24. de Reform. Matrim. cap. 1. Sanchez. de Matrim. L. 3. D. 40. n. 3. Barbo. in c. 30. h. t. n. 11. Et ita sentiunt omnes DD. præcipue Hispani, teste ipso Barbo. Sponsalibus adjecti possunt à contrahentibus quæcumque conditiones, & pacta jure non prohibita, v. g. de perpetuo habitando in aliquo loco, nam hoc pactum cedit non in detrimentum libertatis, sed in favorem Matrimonii, ut individua vita, & cohabitatio inter conjuges conservetur: & maxime in uxoris favorem, ne Patria deserta, vitam inter extraneos agere cogatur. Sic contra Gom. 2. Var. cap. 10. n. 24. & alios tenent Navar. Man. cap. 14. n. 20. Sanchez. de Matr. lib. 1. D. 40. n. 2. Et colligitur ex L. 89. tit. 18. p. 3. ibi: *E promissio por si, è por sus hijos de morar en tal su heredamiento, para siempre jamás.* Mulier tamen non tenetur maritum sequi, si vanè, & sine justa causa domicilium mutet contra pactum: imò ipse potest compelli ad uxorem redire. c. 10. de Restit. Spoliar. nec satisfacit solvendo uxori interesse: tamen uxor tenetur maritum sequi, etiam contra pactum, si ex causa justa domicilium mutet maritus, v. g. ob aëris intemperiem, nam tale pactum, etiamsi juratum sit imbibit hanc conditionem: nisi nova, & justa causa mutandi superveniat; arg. c. 25. de Jur. jur. Sanchez. L. 1. D. 40. n. 6. contra alios. Similiter potest adjecti pactum, ut in certo loco non moretur, ut contra Alciatum L. 5. cons. 34. n. 3. tenent Ponce. de Matr. L. 12. cap. 20. n. 9. & alii, quia nulli juri publico hoc opponitur, imò in favorem publicum potest cedere, ut sic publica pax conservetur.

9 In sponsalibus possunt constitui *arrha* non solum ex una parte, sed utrinque: ut contra Barbo. & Abb. tenent

Cov.

Cov. de Spons. p. 2. cap. 3. §. 7. ex n. 7. Gutierrez. de Matrim. cap. 18. n. 8. Sanchez. de Matrim. L. 1. D. 35. n. 14. & probatur ex L. 84. tit. 18. p. 3. & ibid. notat Greg. Lop. Arrha hic intelligitur quidquid à sponso, vel sponsa in pecunia, vel alia quacumque re sibi invicem in signum, & pignus matrimonii datur, & traditur. Si enim tantum promittitur, potius habet rationem poenæ. Sanchez. de Matrim. L. 1. D. 35. n. 3. Ita tamen, ut si matrimonium contrahatur, possit arrha repeti: si verò non contrahatur, suas arrhas amittit injuste resiliens, & si quas accepit, restituit duplicatas. L. 3. L. 15. C. h. t. imò, & quadruplicatas, si hoc pactum adjectum: quod etiam de Jure Canonico locum habet. Sanchez. de Matr. L. 1. D. 36. n. 11. Et quidem sunt restituendæ, etiam ante Judicis sententiam, saltem postquam pars instat, & eas exigit: nam pactum, & contractus, etiam ante Judicis sententiam servari debet. Ita tenent Molin. de Just. tr. 2. D. 97. Covarr. de Spons. p. 1. cap. 6. §. 8. n. 11. Acevedo, & alii, contra Nav. Man. cap. 23. num. 67. Sanchez. de Matr. L. 1. D. 37. n. 4. si resiliens sit minor 25. annis non amittit arrhas, etiam si resiliat, nec ipsas amittit pater sponsæ, qui tradidit arrhas, si sponsa contra patris voluntatem resiliat. Sanchez. de Matr. L. 1. D. 36. ex num. 8. si volens contrahere matrimonium, nomine dotis, vel donationis propter nuptias promittat sponsæ 100. v. g. si cum ipso contrahat: talis promissio valet, nisi ex affectu turpi oriatur. L. 47. §. 2. ff. de V. O. similiter, si aliquis in Testamento leget 100. Cajæ, si contrahat cum Titio, tale legatum valet, & à Caja adquiretur, si nubat: secus si nolit nubere. Nec ex hoc libertas matrimonii infringitur, quia solum agitur de lucro captando, per quod ad Matrimonium allicitur. L. 17. §. 1. ff. de Condit. & demonstr. Sanchez. de Matr. D. 33. n. 6. & alii. Solet etiam poena in sponsalibus constitui, solvenda à resiliente. Et tunc id quod nomine poenæ venit, non traditur, sed tantum promittitur, & regulariter in majori quantitate, quam arrhæ; arg. L. 4. ff. ad S. C. Vellejan. quia facilius, quis se obligat, quam donat. Indè est, quod si talis poena à sponso, vel sponsa, vel ab eorum parentibus, & Tutoribus (secus si ab extraneis) solvenda sit, cum libertatem matrimonii metu poenæ solvendæ infringere possit, improbatum à Greg. IX. in celebri; Text. in C. Gemma, 29. h. t. quod

verum est, saltem, si solvenda sit à resiliente, etiam justè, & ex causa legitima.

10 Hanc poenæ prohibitionem ex generalitate; Text. in cap. 29. h. t. ad casum, quo quis, etiam injustè resilit ex modo generali respondendi extendere videntur. Sanchez. de Matrim. L. 1. D. 30. n. 2. Gonz. in cap. 29. h. t. num. 2. & alii, sed tunc non habere locum dictam prohibitionem, ac per consequens injustè resilientem solvere teneri poenam adjectam, defendunt Barb. in cap. 29. h. t. num. 10. Suar. L. 2. de Jun. cap. 23. num. 5. & alii, quæ sententia facile suadetur paritate arrharum, quas DD. sententiæ contrariæ, etiam de Jure Canonico admittunt, & à qua non satis se expediunt. Nec timor poenæ solvendæ infringet libertatem, cum sit justè incussus, sicut eam non infringit timor censure, qua injustè resiliens cogi potest ad sponsalium adimplerem, cap. 10. h. t. Juramentum adjectum pacto de poena solvenda à resiliente injustè validum est, secus juramentum de poena solvenda nec firmat promissionem invalidam, nec producit obligationem Religionis. Sic contra aliquos tenent Suar. L. 2. de Juram. cap. 23. num. 5. Sanchez. de Matr. L. 1. D. 32. num. 21. & alii; nam cum tale pactum sit invalidum ob publicam utilitatem, quantus libertati matrimonii opponitur, est contra bonos mores, ac proinde, nec juramento illi adjecto firmatur, cum juramentum non debeat esse vinculum iniquitatis, nec est obligatorium juramentum contra bonos mores præstitum, cap. 58. de Reg. Jur. in 6.

11 Sponsalia non solum morte naturali alterutrius contrahentium, sed etiam utroque superstitè: variis modis solvuntur. 1. sponsalia, etiam jurata, per utriusque mutuum consensum solvuntur, sicut societas, & alii contractus. C. 2. h. t. L. 8. tit. 1. p. 4. Nihil enim tam naturale est, quam res solvatur eo modo quo colligata fuit. C. 1. de Reg. Jur. L. 35. ff. eod. & juramentum sequitur naturam actus, cui accedit. C. 25. de Jur. jur. ac proinde solutis sponsalibus: & juramentum solum est; arg. C. 42. de Regul. jur. in 6. ubi dicitur, quod *accessorium sequitur naturam principalis*, sed cum plerumque, causa dissolvendi sit occulta, & sponsalia publica, & ex hoc possit aliquod populo generari scandalum, quatenus credat, perjurium committi, debet Episcopus monere sponsos, fidem datam serva-

re: quod si noluerint, in patientia tolerabit. *C. 2. h. t. Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 52. n. 2.* Similiter dissolvuntur, etiam si iuramentum principaliter in honorem Dei sit praestitum; v. g. si quis juret ducere puellam pauperem, pietatis intuitu; quia Deus solum in favorem puellae promissionem creditur acceptare: puella ergo renuntiantia juri suo, etiam ex parte Dei intelligitur renuntiatum. Ita contra *Abb. Sylv. Soto. L. 8. de Just. q. 1. art. 9. ad 2. tenent Guttierr. Sanch. de Matrim. L. 1. D. 52. num. 8. & alii*; etiam si copula sponsalia roborentur, ut declaratum testatur *Pignat. tom. 9. cons. 133. num. 45.* Quando impubes contraxit sponsalia, si cum pubes est, etiam solus dissentiat, solvuntur sponsalia. *C. 7. de Despons. impub. si tamen jurata sunt*, utriusque dissensus requiritur, *cap. 10. h. t.* Etiam solvuntur sponsalia, non impleta conditione sponsalibus adjecta, cum tunc consensus deficiat. *C. 3. de Condit. apposit. 2.* dissolvuntur dispensatione. Et quidem solus R. Pontifex dispensare valet, & non aliter, quam ob gravem causam, cum jus tertio per sponsalia sit adquisitum: quod si jurata sint, gravissima requiritur causa, *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 61. & alii. 3.* solvuntur, si unus sponsorum contrahat cum alia matrimonio, quia cum hoc sit fortius jus, dirimit sponsalia, quae sunt vinculum minus forte, *cap. 31. h. t. cap. 1. de Spons. duor. L. 8. tit. 1. p. 4.* si sponsus fiat Religiosus; *arg. cap. 7. de Convers. conjug. L. 8. tit. 1. p. 4.* vel si Sacrum Ordinem suscipiat, *cap. 1. cap. 2. Qui Cleric. vel vovent.* quia ob votum castitatis redditur inhabilis ad matrimonium.

12 5. Si aliqua notabilis mutatio, vel circumstantia post sponsalia contracta ex parte alicujus ex contrahentibus de novo accidat, vel saltem appareat: cum in jure equiparentur non esse, & non apparere. *L. 77. ff. de Contrab. empt.* Sponsalia enim ex parte ejus, qui mutationem non est passus dissolvuntur, nam semper in sponsalibus imbibitur haec conditio: *Si res in eodem statu permanent.* Sponsalia, etiam jurata, solvuntur ex parte alterius contrahentis, qui non est passus mutationem, ita ut ab eis recedere possit, si velit, si ex circumstantiis sit verisimile, se non contracturum, & ipsi cum juramento hoc asserenti, si aliter non potest probari, in utroque foro creditur. *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 62. n. 6. Navarr. & alii.* Si verò huic juri in sui favorem introducto renuntiet, pars altera, quae mutationem

passa est, illis tenetur stare. *Sanch. de Matr. l. 1. D. 57. n. 5.* Mutatio sufficiens ad sponsalia dissolvenda est omnis ea, quae iudicio prudentum, si à principio estitisset, vel esset cognita, à sponsalibus in eundis absterneret alterum contrahentem; v. g. si aliquis ex eis ebrietati, vel alii vitio sit deditus, vel in magnam asperitatem morum, & savitiam incideret. *arg. cap. 13. de Rest. spol. vel si infamatus sit ob haeresim, vel furtum, vel si inter ipsos sponso, vel eorum familias graves inimicitiae sint exortae, vel si aliquis incurabilem, & contagiosum morbum, vel lepram, epilepsiam, vel morbum gallicum, vel oris fetorem contraxit: vel si alicui gravis deformitas corporis superveniat; v. g. si fiat caecus, vel luscus, cap. 25. de Jur. jur. L. 8. tit. 1. p. 4.* sponsa non adeo facile potest resilire ob deformitatem sponsi: nisi haec sit valde gravis, sicut posset sponsus ob minorem sponsae deformitatem: quia in viris non adeo, ac in infemina, assumatur pulchritudo. *Sanch. de Matr. lib. 1. D. 57.* Etiam est causa resiliendi, si sponsa, vel ejus parentes nolint dotem promissam dare; *arg. cap. 3. de Condit. apposit. vel si unus bonorum jacturam magnam sit passus: tunc enim resilire potest; quod si ambo bona amiserunt, cum minus idonei ad onera matrimonii sint facti, uterque potest resilire. Ponce de Matr. L. 12. cap. 17. & alii.* Si verò sponsus; v. g. post inita sponsalia, divitiis, dignitate, vel nobilitate notabiliter sit auctus, cum sponsa in suo statu maneat, sicut erat tempore sponsalium, nec sit facta deterior, non potest ab eis resilire, ut contra aliquos tenent *Guttierr. de Matr. cap. 33. num. 4. Sanch. de Matr. lib. 1. D. 59. num. fin.* Si in his casibus sponsus post notitiam mutationis ex parte sponsae eam carnaliter cognoscat, censetur juri suo renuntiasse, ac proinde nequit resilire. *D. Thom. in 4. D. 35. q. un. art. 1. Sanch. de Matrim. L. 1. D. 66. num. 2. & alii.*

13 6. Si unus sponsorum fornicetur, & de fornicatione plene constet, vel ita ferat communis fama, ex parte innocentis solvuntur sponsalia, secus ex parte nocentis, ne ex sua culpa lucrum reportet cum innocentis praesudicio: ac proinde si innocens velit, ipse nocens adimplere tenetur, *cap. 25. de Jur. jur. L. 8. tit. 1. p. 4.* non solum, si sponsa fornicetur, sed etiam si sponsus fornicetur, potest sponsa resilire: quia uterque tenetur alteri fidem servare: sic etiam adulterium ma-

mariti jus dat uxori ad divortium. *Sanch. de Matr. L. 1. D. 55. ex num. 4. Covarr. Guttierr. & alii.* Hinc, si uterque fornicetur, uterque resilire potest: quia licet neuter possit alteri fidem violatam obijcere, potest de alterius fide conjugali non servanda timere: ac proinde habet sufficientem causam ad resiliendum à sponsalibus: licet in simili casu neuter ad divortium agere possit, quando matrimonium est contractum, *cap. 6. de Adult. ob majorem vim matrimonii, licet alii aliter.* Deinde sponsus à sponsalibus resiliere potest, si sponsa ab alio corrupta, vel fornicata est, etiam ante sponsalia, & hoc ignorat sponsus; vel si erat vidua, etiam honesta, cum sponsus virginem esse crederet; vel si ab alio, etiam per vim fuit corrupta; vel si admisit tacitus impudicos, vel oscula. *Sanch. de Matr. lib. 1. D. 55. & 63.* Quia etiam quando sponsa vi corrupta est, multo fit vilior sponso, & deinde datur periculum, ne prolem alienam pro sua alat. Si verò haec contingant sponso, non licet regulariter sponsa resilire, cum ex eo non fiat sponsus notabiliter vilis, nec sponsa cum illo contrahens nota afficiatur, nisi ex frequentia taciturni impudicorum, vel fornicationis sponsi cum aliis timeret sponsa, facile illum ipsi violaturum fidem: vel nisi sponsus sodomiticam vim passus esset: nam tunc redederet vilior. Similiter, si unus ex eis incidat in fornicationem spirituales, scilicet, haeresim, seu apostasiam, solvuntur sponsalia ex parte innocentis, cum haec causa, etiam ad divortium sit sufficiens, *cap. 2. de Divort.*

17 7. Si sponsus in terras remotas inscia, vel invita sponsa discedat animo, ibi figendi domicilium, cum renuntiasse sponsalibus pro ipsam factum censetur, potest sponsa alteri libere nubere, *cap. 5. h. t. L. 8. tit. 1. part. 4.* Si de sponsa voluntate discessit, expectandus est usque ad tempus conventum; quod si intra illud non veniat, creditur, renuntiasse sponsalibus; si non longe discedat, ejus animus requirendus est. Si in remotas terras discedat, unde non sit spes brevi rediturum, sponsa est libera à sponsalibus. Si de intentione absentis, & absentiae diuturnitate dubitetur, requirendus est per Epistolam: quod si non possit hoc fieri, sponsa ad Judicem recurrat, ut circumstantiis attentis, ejus libertatem ad alias nuptias transeundi, declaret, quamvis in *L. 8. tit. 1. p. 4.* dicatur, quod

sponsa debet per tres annos expectare sponsum. *Sanch. de Matr. lib. 1. D. 54. Gonz. in cap. 5. h. t. n. 3. 8.* Quando certus fuit dies appositus sponsalium obligationi finiendae; quod sane ex verbis constabit, vel ex circumstantiis colligetur, si statuto tempore per utriusque culpam steterit, ne sponsalia adimplerentur ex parte utriusque solvuntur: si ex alterius culpa steterit ipse est obligatus, ne ex sua culpa commodum reportet: alter verò non est obligatus, etiam si sponsalia jurata sint, *cap. 22. h. t. Sanch. de Matr. lib. 1. D. 53. n. 6.* Si alteri citra culpam impedimentum acciderit, ut non possit implere sponsalia tempore statuto, & alter paratus sit adimplere, iste ab obligatione sponsalium liberatur, cum contractus legem accipiant à contrahentibus, etiam si nulla culpa detur. *L. 23. ff. de Reg. jur. sic Navarr. Man. cap. 22. n. 27. cas. 12. & alii contra Sanch. de Matr. lib. 1. D. 53. n. 7.* Quando verò dies est praefixus obligationi adimplenda, cum duas obligationes continant, alteram, scilicet, adimplendi, & alteram ultra talem diem non differendi, etiam si haec elapso termino non habeat locum; manet tamen altera, adimplendi, scilicet, ac proinde sponsalia manent firma ex parte utriusque; *arg. cap. 6. de Del. & contrum. Covarr. de Spons. p. 1. cap. 5. n. 8. Sanch. de Matr. lib. 1. D. 53. n. 2. 9.* Superveniente impedimento indispensable; v. g. impotentia, sponsalia antecedentia dissolvuntur, ne ad matrimonium impossibile sponsi teneantur, contra *L. 185. ff. de Reg. jur. cap. 6. eod. in 6. L. 8. tit. 1. p. 4.* Si impedimentum sit dispensabile, v. g. impedimentum ex fornicatione sponsi cum sorore sponsae, ex parte innocentis ob notabilem mutationem factam, solvuntur sponsalia; *arg. cap. 25. de Jur. jur. nocens verò si absque graviori incommodo, quam quod pateretur sponsa, possit dispensationem petere, cum petere tenetur, ut reparat damnum, quod sua culpa causavit sponsae, si ipsa adhuc pro adimplitione urgeat: secus si ipsa renuntiet suo juri.* Hinc est, quod per supervenientiam impedimenti tantum impedientis sponsalia non dissolvuntur. *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 56.*

15 Si de praedictis causis liquido, & certo constet, non requiritur Judicis auctoritas, ut sponsi à contractu discedant, cum sit imbibita ea conditio, nisi iusta causa discedendi detur. Licet in matrimonio jam contracto ad divortium requira-

tur Judicis sententia ob ejus indissolubilitatem, cap. 1. 33. q. 2. Si tamen dubium, vel facti incidit, est necessaria Judicis Ecclesiastici autoritas. Si sponsalia sint publica, & aliquod timeatur scandalum generari, erit consultius, & securius, ut qui vult resilire, coram Judice se sistat, ab coque petat, declarari esse justam causam recedendi. *Nov. Man. cap. 22. n. 28. Sanch. lib. 1. de Matr. D. 69. n. 3. Ponce. l. 12. cap. 18. n. 8. & alii.* Si agatur de jure resiliendi, requiritur plena probatio. V. g. duorum testium omni exceptione majorum; quia agitur de tertii prejudicio: si causa, quæ proponitur impedit, vel dirimat matrimonium, sufficit ad ipsum impediendum depositio unius testis, alias non idonei, vel confessio saltem unius ex contrahentibus, vel fama publica, cap. 12. h. t. cap. 2. de *Consang. & affinit.* quia agitur ne periculo animæ, & peccato vitando, quale ex matrimonio nullo sequeretur; ac proinde sufficit minor probatio in favorem animæ. *Sanch. de Matr. lib. 1. D. 71. n. 1. & seqq.* quod si sponsalia erant jurata non dissolvuntur per dictum unius testis. cap. 12. h. t. Etiam si talis sit integer, idoneus, & omni exceptione major, ob juramentum religionem. Nam cum Ecclesia sit certa de perjurio, si non adimplentur sponsalia, & sit incerta de impedimento, quod ex unius tantum testis depositione novit; idem eligi tutius, quod est, servari juramentum, & sponsalia. Aliud est in cap. 2. h. t. Ubi sponsalia, etiam jurata dissolvuntur per mutuum utriusque consensum: nam tunc non est dubium, quod sponsalia ex se hoc modo dissolvantur: & cum juramentum eorum naturam sequatur, dissolutis sponsalibus cessat juramentum: addit enim vinculum religionis, ac proinde, si quis altero invito, resiliret, non solum faceret contra obligationem justitiæ ex sponsalibus ortam, sed etiam contra obligationem religionis ortam ex juramento. Et prædicta sententia clarè habetur in L. 18. tit. 9. p. 4. ibi: *E esto es, porque tovo por bien Santa Iglesia, que sobre tal razon, como esta, que fuesse cabido testimonio de un ome bueno, ò de una buena muger: ò que si enbargasse tal casamiento por la fama de aquel logar. Mas si tal desposorio, como sobredicho es, fuesse firmado por jura, non sería creído en su cabo ningun destes sobredichos: mas deben caber el testimonio del uno de ellos con otro, ò con la fama de la vecindad.* Et ibid. *Greg. Lop. V. Por jura, & alii*

contra *Sanch. de Matr. lib. 1. D. 71. ex n. 8. & alios*, qui tenent talia sponsalia depositione unius testis integri, vel etiam fama dissolvi. His de Sponsalium natura, & obligatione tanquam per transennam actatis ad matrimonii naturam, impedimenta, obligationes, & qualitates explanandas gradum faciamus.

16 *Matrimonium*, sic à *Matre* dicitur, quasi *Matris munium*: tum quia Mater sola in prolis generatione est certa, cum Pater semper incertus sit: tum quia proles est Matrì ante partum onerosa, in partu dolorosa, & post partum laboriosa, ac proinde magis Matrìs, quam Patrìs munium proprium videtur, cap. fin. de *Convers. infidel.* L. 2. tit. 2. p. 4. Etiam dicitur *consortium* quasi ejusdem sortis *communicatio*. L. 1. ff. de *Ritu nuptiar.* Etiam *conjugium ab animorum, & corporis conjunctione*, cap. 5. 27. q. 2. Dicitur deinde *connubium, & nuptia à nubendo, vel obnubendo*, quia olim femina velo, quasi nube, se pudoris gratia tegebant, cap. 7. cap. 8. 30. q. 5. Sed hodie potius solemnitas, quam ipsum matrimonium nomine nuptiarum venit; ut patet, quando certis temporibus nuptia prohibentur; id est, solemnitates, & benedictiones, non tamen matrimonium. Etiam matrimonium nomine sponsalium de præsentì aliquando significatur, cap. 12. 27. q. 2. cap. 22. h. t. L. 2. tit. 1. p. 4. *Matrimonium*, ut contractus, & ut Sacramentum potest considerari, quia utramque rationem continet. *Matrimonium*, ut contractus, fuit institutum in Paradiso ante peccatum primi parentis per illa verba, quæ Adam, Deo inspirante, dixit (quando Dominus adduxit Hevam ad eum) *hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, & erunt duo in carne una.* Quamvis alii dicant, fuisse institutum, quando Dominus dixit: *Crescite, & multiplicamini*; sed hæc verba solum ad benedictionem pertinebant, & jam per verba prædicta, quæ præcesserant, matrimonium erat institutum. Sic expressè habetur in L. 4. tit. 2. p. 4. *facit Text. in cap. un. de Vot. in 6. & satis clarè habetur in Trid. sess. 24. in princ. sic etiam D. Aug. D. Ambr. D. Bonav. Magist. Sent. & alii apud Sanch. de Matr. l. 2. D. 4. n. 2. Ponce, de Matr. l. 1. cap. 3. & quia ex inspiratione Divina Matrimonium institutum est, frequenter dicitur, quod Deus, ut Auctor naturæ matrimonium instituit; nec in hac locutione difficultatem habemus, si prædicto modo intelligatur. Ma-*

tri-

trimonium quidem ante Adæ peccatum erat præcisè in officium naturæ, quia adhuc non erat concupiscentia, & cum hæc post peccatum Adæ viguisset, cepit matrimonium esse etiam in ejusdem remedium. Et sic debet intelligi, quod dicit *Mag. Sent. in 4. D. 26. cap. 2. Conjugii institutio duplex est, una ante peccatum ad officium facta est in Paradiso, ubi esset torus immaculatus, & nuptia honorabiles, ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerent: altera post peccatum ad remedium facta extra Paradysum. 1. Ut natura multiplicetur. 2. Ut natura exciperetur, & vitium cobiberetur.* Et quidem initio mundi, & statim à diluvio, omnes præcepto naturali, & probabiliter præcepto Divino positivo impositio in illis verbis: *Crescite, & multiplicamini*: tenebantur matrimonium contrahere, utpotè necessarium ad generis humani propagationem, sed hodie utrumque præceptum cessat quoad obligationem in individuo: imò laudabilius est castitatem servare, quam contrahere matrimonium. *Matt. 19. ut 2. Apost. 1. Cor. 7. v. 38.* ac præterea tunc tantum Republicam obligat in communi, ut necessitate occurrente compellat subditos contrahere matrimonium. *D. Thom. in 4. D. 26. q. 1. Sanch. de Matrim. lib. 2. D. 3. n. 3.* qui etiam tenet, deficientibus secularibus, Religiosos teneri matrimonium contrahere, quoquidem negat *Ponce, de Matr. lib. 1. cap. 4. n. 11.* qui credit, quod in tali casu jam mundi finis adesset. *Matrimonium ergo, contractus est viri, & mulieris legitima conjunctio individuum vite consuetudinem continens.* L. 1. ff. de *Ritu nuptiar.* §. 1. *Instit. de Patr. potest. cap. 11. de Præsumpt. L. 1. tit. 2. p. 4. hoc est, est conjunctio, non corporis, sed animorum consensus: nam matrimonium non concubitus, sed consensus facit.* L. 30. ff. de *Reg. jur. legitima*, id est, inter personas nullo modo impeditas; *individuum vite consuetudinem continens*: per quod à concubitu, & aliis contractibus, natura sua dissolubilibus, differt: nam matrimonium sua natura, & Dei institutione ob prolis generationem, & meliorem ejus educationem, vinculum continet indissolubile. *C. fin. de Condit. apposit.* Hanc conjugatorum unionem, per quam ipsi debent esse cor unum, & anima una, explicatur Gentiles in conjunctione Salmacis, & Hermaphrodit. = *Nam mixta duorum corpora junguntur, faciesque induitur illis. = Una veluti siquis conducta cor-*

Tom. II.

tice ramus. = *Crescendo jungi, pariterque adolescere ternat.*

17 *Matrimonium triplex est*: 1. *Legitimum*, quod tantum habet rationem contractus non Sacramenti, ut olim in Lege Naturæ, & Mosayca, & hodie inter Gentiles celebrantur, cap. 7. de *Divort.* 2. *Ratum*, quod ab Ecclesia approbatur, & habet rationem Sacramenti, ac proinde tantum inter Christianos celebratur, sed copula nondum consummatum est, arg. L. 30. ff. de *Reg. jur. L. 4. tit. 1. p. 4.* 3. *Consummatum*, quod scilicet postquam legitime contractum est, copula perficitur, & quidem copula perfecta, & sufficienti ad generationem: sufficienti, ut matrimonium censeatur consummatum, quod quomodocumque, etiam Dæmonis ministerio semen virile recipitur in vase femina: non tamen sufficit vas penetrare mulieris, nisi semen intra ipsum effundatur: nam tunc solum, quando sic ostenditur fiunt conjuges una caro, per sanguinis, & seminis mixtionem, & producitur affinitas, cap. 2. de *Convers. conjugat.* *Sanch. de Matr. lib. 2. D. 21.* Et quamvis aliqui teneant, ad hanc consummationem requiri feminam seminare, quia ejus semen est necessarium ad generationem juxta *Hyppocrat. & Galen.* tamen communis est, non requiri ad consummationem matrimonii feminam seminare, alias pluribus scrupulis esset expositum matrimonium. Nec sufficit ad consummationem, quod conjuges ante matrimonium contractum, se cognovissent carnaliter, nulla data fide de matrimonio contrahendo. Copula etiam vi extorta intra bimestre matrimonium consummatum, & fit indissolubile, cum jam per commixtionem sanguinis, conjuges una caro fiant, & talis copula pariat affinitatem, cap. 6. *De eo, qui cognovit*, ut contra *Abbat. in cap. 2. de Convers. conjugat. tenent Covar. de Sponsal. p. 2. cap. 7. §. 4. n. 10. Sanch. de Matr. lib. 2. D. 22. n. 4.* qui videndus omnino est, & *Ponce, de Matr. lib. 9. cap. 10.* matrimonium ratum, quod consistit in consensu animorum significat charitatem, quæ consistit in spiritu inter Deum, & iustorum animam, juxta illud Apostoli: *qui adheret Deo, unus spiritus est cum eo.* Consummatum, quod consistit in corporum commixtione significat conformitatem, quæ consistit in carne inter Christum, & Ecclesiam juxta illud Evangelii: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, cap. 5. de Bigam.* significat enim unionem Eccle-

B

sic

sic cum Christo, & sicut hoc matrimonium est individuum, sic Ecclesia, id est, fidelium congregatio, numquam a Christo separatur. *L. 5. tit. 1. p. 4.* Profecto apud omnes Nationes, aliqua adhibebatur solemnitas nuptiis, & matrimonii, sic *Ovid. Metam. lib. 7.* ait: *Tibi se semper debet Jason: Te face solemnij junget sibi.* Et in *cap. 1. 30. q. 5.* ait: *Evaristus Papa.* Aliter legitimum non sit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus, & propinquitibus sponsetur, & legibus detur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus, & oblationibus a sacerdote benedicatur, & a Paranympis, ut consuetudo docet, custodia, & sociata a proximis congruo tempore petita Legibus detur, ac sollemniter accipiat, & biduo, vel triduo craticibus vacent, & castitatem custodiant. Sed hodie plura ex his non servantur, & hac si aliquando vigerunt, j. m. desuetudine obrogata sunt. Matrimonium ergo, quod juxta dispositionem Canonum celebratur, & hodie, juxta Tridentinum, validum est: etiamsi aliqua solemnitates civiles desint, vel Lex, vel consuetudo loci, vel regionis non servetur, *cap. 1. b. t.* Lege quidem Pontificia forma contractus matrimonialis immutari potest, & defecto est immutata, quatenus irrita sunt matrimonia clandestina. *Trid. sess. 24. de Reform. matrim. cap. 1.* Olim tamen uxor sine legitima solemnitate ducta dicebatur concubina, *cap. 4. cap. 5. D. 34.* licet, verè esset uxor. Solemnitates Lege Regni requisitæ, si contra substantiam matrimonii non sint, debent servari: hinc matrimonium *Morganaticum*, seu conscientiae valet: tale est, quando vir illustris contrahit legitime matrimonium coram Parocho, & testibus cum femina inferioris conditionis adjecto pacto, ut ipsa uxor, & ex ea descendentes contenti sint dono nuptiali, quod *Morgengaba*, & corruptè *Morganatica* dicitur; vel alia portio, tunc assignata, & abstineat a Titulis, Dignitatibus, & bonis paternis, & avitis.

18 Rursus, matrimonium aliud est, *verum*, quod scilicet verè contractum est, & probatur, vel ex Libro matrimoniorum Parochi, vel ex Parochi assertionem, vel per duos testes, etiam consanguineos, & foeminas, vel quia vir, & foemina conjuges se nominant, vel ex confessione ipsorum, vel ex diurna

cohabitatione, vel ex fama publica, *cap. 11. de Præsumption.* Aliud est *presumptum*, quod scilicet, à jure præsumitur. Tale est, quando sponsi post sponsalia contracta se carnaliter cognoscunt, *cap. 15. cap. 30. b. t.* etiamsi sponsalia sint conditionata, & nondum sit adimpleta conditio: nam si copula sequatur, tunc purè censentur contrahere, *cap. 6. de Condition. apposit.* vel quando impubes, in quibus malitia non supplet ætatem, matrimonium contrahunt, quod tunc est invalidum, ratificatur tamen, si post pubertatem aliqua signa ratificati consensus præbeant. Talia sunt, non solum copula, sed etiam oscula, amplexus, munera, cohabitatio, *cap. unic. §. Item, de Spons. impub. in 6.* hoc matrimonium præsumptum hodie solum habet locum, ubi non est admissum. *Trident. nam hoc sess. 24. de Reform. Matrim.* nam hoc sess. 24. de *Reformat. Matrim.* clandestina, quæ hodie plura ex his non servantur, & hac si aliquando vigerunt, j. m. desuetudine obrogata sunt. Matrimonium ergo, quod juxta dispositionem Canonum celebratur, & hodie, juxta Tridentinum, validum est: etiamsi aliqua solemnitates civiles desint, vel Lex, vel consuetudo loci, vel regionis non servetur, *cap. 1. b. t.* Lege quidem Pontificia forma contractus matrimonialis immutari potest, & defecto est immutata, quatenus irrita sunt matrimonia clandestina. *Trid. sess. 24. de Reform. matrim. cap. 1.* Olim tamen uxor sine legitima solemnitate ducta dicebatur concubina, *cap. 4. cap. 5. D. 34.* licet, verè esset uxor. Solemnitates Lege Regni requisitæ, si contra substantiam matrimonii non sint, debent servari: hinc matrimonium *Morganaticum*, seu conscientiae valet: tale est, quando vir illustris contrahit legitime matrimonium coram Parocho, & testibus cum femina inferioris conditionis adjecto pacto, ut ipsa uxor, & ex ea descendentes contenti sint dono nuptiali, quod *Morgengaba*, & corruptè *Morganatica* dicitur; vel alia portio, tunc assignata, & abstineat a Titulis, Dignitatibus, & bonis paternis, & avitis.

19 Ad matrimonium omninò necessarius est mutus conjugum consensus, sicut ad alios contractus; imò fortiori jure in matrimonio requiritur ad proles procreationem, rectam ejus educationem, & fidei conjugalis observantiam, *cap. 2. 27. q. 2. cap. 14. cap. 23. cap. 27. b. t. Trid. sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 1. L. 5. tit. 2. p. 4.* ibi: *Consentimento solo con voluntad de casar, face matrimonio entre el varon, è la muger.* Nec potest suppleri ab Ecclesia, vel alia potestate humana. *Covar. de Spons. cap. 4. pr. num. 4. & p. 2. cap. 2. n. 1. Sanch. de Matrim. L. 2. D. 27. n. 2.* Imò nec de potentia Dei absoluta, cum matrimonium, prout defecto est institutum ex sua essentia sit conjunctio animorum maris, & foemine ad individuum vitæ societatem, & abstineat eorum consensu percipi nequit. *Sanch. de Matrim. lib. 3. cap. 3. n. 4.* Nam licet Deus, ut *Supremus Dominus*, possit homini in corpus alterius dominium dare ad actus conjugales, hoc jus cum non ex mutuo animorum consensu nasceretur, non esset matrimonium, & hoc, & non aliud dicit *Soto, Henriquez, Ledesm. & alii*, qui pro sententia contraria citantur. Præterea, licet ad matrimonii substantiam non requi-

quiratur copula actualis, ut patet in Matrimonii B. Virginis cum B. Josepho, *Matth. cap. 1. v. 20.* quod verum fuit matrimonium, juxta *Mag. in 4. D. 30. cap. 3. D. Thom. in 3. p. q. 29. art. 2.* & juxta *Suar.* hoc est de fide: & tamen non fuit consummatum, requiritur tamen consensus saltem virtualis, & implicitus in obligationem ad actus conjugales, & ex aptos ad generationem proles, si à conjugate exigantur, cum ex sua institutione hoc habeat matrimonium, juxta illud: *Erunt duo in carne una. Genes. 2. v. 24.* siquidem, ut ait *Apost. 1. ad Cor. 7. v. 3.* *Uxori vir debitum reddat, similiter autem, & uxor viro.* Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem, & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Ita contra *Ponc. lib. 1. de Matrim. cap. 18. ex n. 7. Medin. & alios*, tenent *D. Thom. in 4. D. 28. q. un. art. 4. & ibid. D. Bonavent. Covarr. de Spons. p. 2. cap. 3. n. 1. Suar. p. 3. q. 29. art. 2. disp. 7. sect. 1. Sanchez de Matr. lib. 2. D. 28. ex n. 3. Vazquez, Barb. & alii.* Et licet B. Virgo non consensisset, nec consentire potuisset, voto obstante, in actum conjugalem, consensit in obligationem corpus tradendi ad tales actus, suam Virginitatem Divinæ dispositioni committendo, absque periculo tamen violandi votum, quia ex Divina revelatione cognovit, D. Josephum numquam hoc suo jure usurum, *cap. 3. 27. q. 2. D. Thom. in 4. D. 30. q. 2. art. 1. q. 2. ad 3. Suar. & Sanch. ubi sup. quod optime explicat D. Thom. in 3. p. q. 29. art. 2. in corp. ibi: Respondeo dicendum, quod matrimonium, sive conjugium dicitur verum ex hoc, quod suam perfectionem attingit: duplex est autem rei perfectio, prima, & secunda: prima quidem rei perfectio consistit in ipsa forma, ex qua speciem sortitur. Secunda verò perfectio consistit in operatione rei, per quam res aliquid sum finem attingit. Forma autem matrimonii consistit in quadam indivisibili conjunctione animorum, per quam unus conjugum indivisibiliter alteri fidem servare tenetur. Finis autem matrimonii est proles generanda, & educanda: ad quorum primum pervenitur per consensum conjugalem; ad secundum per alia opera viri, & uxoris, quibus sibi invicem obsequuntur ad prolem nutriendam. Sic igitur dicendum est, quod quantum ad primam perfectionem omninò verum fuit matrimonium Virginis Matris Dei, & Joseph, quia uterque consensit in copulam conjugalem, non autem expressit in copulam carnalem, nisi sub con-*

ditione, si Deo placeret. Undè: & Angelus vocat Mariam, conjugem Joseph. *Matth. 1. Noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod exponens Aug. in lib. de Nuptiis, & concupiscentia, dicit: Conjugis vocatur ex prima desponsationis fide, quam concubitu nec cognoverat, nec fuerat cogniturus: quantum verò ad secundam perfectionem, que est per actum matrimonii, si hoc referatur ad carnalem concubitus, per quem proles generatur, non fuit illud matrimonium consummatum. Et hac ratione ait D. Hieronymus. quod Joseph Mariæ custos fuit potius, quam maritus, & super *Matth. 1.* ait: *Cum virum auderis, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis scriptura, quod sponsi viri, & sponse uxores vocantur.* Nam ut *D. Thom.* notat D. Hieron. nuptias vocat nuptialem concubitus.*

20 Profecto, consensus ad matrimonium debet esse omninò liber à metu gravi: quia cum sit vinculum perpetuum non sufficit voluntas, quæ ad alios contractus sufficeret, *cap. 14. cap. 29. b. t.* Et quidem consensus debet esse mutus, *cap. 1. cap. 3. de Sponsa duor.* Et simultaneus, saltem moraliter, ita ut post unius consensus non revocatum, neque expressè, neque tacite, accedat alterius consensus, *cap. fin. de Procur. in 6.* Quæ omnia idè debent adesse, quia matrimonium est contractus utriusque obligans, & quidem in perpetuum; & idè non solum voluntas, & consensus utriusque requiritur, & prout sufficit ad alios contractus, sed insuper major libertas est necessaria. Consensus debet exprimi, vel per verba, vel per alia signa externa, *cap. 2. 3. h. t. Leg. 5. tit. 2. p. 4.* Hæc enim sufficiunt, etiam in valentibus loqui ad valorem matrimonii, sicut in aliis contractibus, nec ratione præcepti Ecclesiæ plus requiritur, cum tale præceptum non extet. Sic contra alios tenent *D. Thom. Suar. Palacios, Sanch. de Matr. lib. 2. D. 31. ex n. 5. Ponce de Matr. lib. 2. cap. 7. n. 14. & alii.* Sed cum verba sint aptiora ad consensum exprimentum, quod alia signa, idè necessaria, saltem ad faciliorem probationem censentur, *cap. 3. de Spons. duor. cap. 25. h. t. L. 5. tit. 2. p. 4.* ibi: *Conviene, que lo fagan por palabras: porque se pueda probar, si menester fuere.* Et secundum eorum communem sensum interpretetur in duo intentio contrahentium; ita tamen, ut magis stetur intentioni, quam verbis: nam verba intentioni deservire debent, non è contra, *cap. 6. de V. S. Sanch. de Matrim.*

lib. 1. D. 18. & alii comm. Sanè per interpraetem potest matrimonium celebrari. Et si hic sit electus communi contrahentium consensu, plena, ei adhibetur fides in dubiis, si quæ contingant. *Saneb. de Matrim. lib. 3. D. 39. n. 4.* consensus quomodocumque expressus non debet esse fictus, vel simulatus, sed verus, *cap. 26. h. tit. l. 30. ff. de Rit. nuptiar.* Sit Titius per verba de presenti contrahens cum Seja, sed sine animo contrahendi, nullum sanè contrahit matrimonium in foro interno, in quo non alius testis, quàm veritas, & conscientia propria attenditur: In foro tamen externo, cum Ecclesia non videt de occultis, hoc matrimonium pro vero habebitur, donec probetur fictio, *cap. 26. cap. 30. h. t.* Nec ipsi, etiam cum juramento asserenti, animo, & consensu caruisse, creditur; *arg. cap. 10. de Probation.* ne detur occasio matrimonia legitima dissolvendi cum maximo periculo, & damno contrahentium, & Sacramenti injuria, ac proinde ipse Titius gravè injustitia, & sacrilegii peccatum committit. *Saneb. de Matr. lib. 1. D. 11. n. 1.* Et cum hoc damnatum aliter non possit reparari, regulariter tenetur fictè contrahens, ablata fitione, verè in matrimonium consentire, & ad hoc potest in foro externo compelli. *Sane. de Matr. lib. 1. D. 11. ex n. 4.* Si tamen cum alia verè contraxit, & per censuram cogatur cum decepta cohabitare, potius censuram (quæ tunc non ligat) sustinere debeat, quàm accedere ad non suam: cum nullam ob causam possit peccatum fornicationis committere, *cap. 44. de Sentent. execrationum.* casu quo ex parte unius tantum deficiat consensus, quia vel fictè contraxit, vel gravi metu ductus est utriusque consensum de novo requiri, tenent *Felin. Ledesm. & alii*; sed cum alter verè consensisset, ejusque consensus validus, & sufficiens ad matrimonium esset, & nondum sit revocatus, sufficit tantum de novo adjungi consensum illius, qui fictè, vel metu contraxerat. *D. Thom. in 4. D. 29. q. un. art. 3. q. 2. ad 2. D. Bonav. ibid. Navarr. Man. cap. 12. n. 1. Saneb. de Matrim. lib. 2. D. 32. n. 9.*

21 Non solum per se potest quis Matrimonium contrahere, sed etiam per Procuratorem, habentem ad hoc mandatum speciale: quod nequit alteri sine speciali facultate subitui, dum tamen tempore contractus matrimonii non fit mandatum revocatum, *cap. fin. de Procur. in 6.* quod etiam post Tridentinum habet locum sic universali Ecclesiæ praxi testante.

Ita tamen, ut Procurator nomine sui principalis coram Parocho, & testibus contrahat, & potest Parochus dicere: *Ego vos Procuratores, quatenus representatis vestros principales conjugo.* Non tamen est necessè, quod Procurator constituatur coram Parocho, & testibus, quia nec jure, nec praxi hoc est inductum. *Saneb. de Matr. l. 2. D. 11. ex n. 20. Gutierr. & alii.* Similiter per epistolam potest matrimonium contrahi, dummodò, ubi Trident. est receptum, traditio, & acceptatio utriusque contrahentis coram eodem Parocho, & testibus fiat. *Saneb. de Matrim. l. 2. D. 12. n. 3. Gutierr. de Matrim. cap. 45. n. 4. Molin. de Just. & jur. tr. 2. D. 254. contra Ledesm. Rodrig. in Sum. & alios.* Matrimonium contractum, vel per Procuratorem, vel per Epistolam habet rationem Sacramenti: in Christianis namque numquam ratio Sacramenti dividitur à contractu; sed hoc habet speciale, quod per absentem, & per substitutum confici possit, licet alia Sacramenta hoc modo nequeant fieri; quia Christus non immutavit contractum, sed illum elevavit ad esse Sacramenti. Sic contra *Durand. Can. Ledesm. & alios* tenent. *Saneb. de Matrim. l. 1. D. 11. n. 27. & alii.* In matrimonio enim non solum ratio contractus invenitur, ut in Lege veteri celebrabatur, & etiam hodie inter non baptizatus; *arg. cap. 3. de Presbyt. non bapt.* Sed in Leg. Evangelica ipse contractus matrimonii, fuit à Christo D. ad Sacramentum elevatus, ut est de fide contra Lutheranos, & alios. *Trident. sess. 7. de Sacram. in gener. Can. 1. & sess. 24. de Matrim. Can. 1. Paul. ad Ephes. 5. v. 32.* ibi: *Sacramentum magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Quod fuit valde conveniens, ut gratia Divina conjugibus conferretur ad onera matrimonii sustinenda, cum vinculum perpetuum contineat; maxime ex Lege Christi apud *Matth. 5. v. 19.* Et quidem cum Christus nuptiis interfuit in Cana Galilee hoc Sacramentum, vel instituit juxta aliquos, vel saltem approbavit; & postea instituit, quando abrogata Lege repudiij ad suam naturalem indissolubilitatem illud restituit illis verbis: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* *Matth. 19. v. 7. Saneb. de Matrim. l. 2. D. 4. n. fin. Palac. Henriq. & alii.* Gratia Sacramentalis matrimonii duplex est effectus, alter concupiscentiam reprimere, alter efficere, quod conjuges prolem religiosè educent, sibi fide-

liter assistans, & operas suas communicent. Et quidem actus contrahentium sunt Sacramentum tantum, effectus Sacramenti est res tantum: vinculum verò, quo conjuges uniantur sunt res, & Sacramentum. *D. Thom. in 4. D. 26. q. 2. art. 1. ad 5. Saneb. de Matrim. l. 2. D. 10. num. 3.*

22 Matrimonium, quatenus Sacramentum, potest definiti sic: *Est legitimum viri, & mulieris conjunctio individualium vite consuetudinem continens; gratiam sanctificantem conferens ritè dispositis.* Et quidem hoc Sacramentum in ipso tantum contractu consistit, nec post ipsum factum perseverat. Sacramentum enim est signum practicum ex opere operato sanctificans suscipientem. *Trid. sess. 7.* Et tantum in ipso contractu matrimonii conferitur conjugibus hac gratia ex opere operato, non verò in ejus usu. Si verò conjuges, peccato obstante, gratiam non consequantur in ipsa Sacramenti susceptione, cum durante matrimonio consequi valent, obice peccati per poenitentiam remoto. *Suar. de Penit. D. 28. sect. 6.* Ejus materia est eadem, ac contractus, siquidem hic non est mutatus, sed tantum elevatus ad Sacramentum; ac proinde materia remota sunt corpora contrahentium ad generationem idonea: proxima est actualis corporum traditio, & acceptatio. *Forma* est consensus utriusque verbis, vel aliis signis expressus in talem traditionem, & acceptationem. Sic *Suar. Bellarmin. Scot. & alii cum Saneb. de Matrim. l. 2. D. 5. n. 6.* contra *varios varie sentientes apud ipsam Sanchez.* Verba consueta, quibus consensus exprimitur, sunt hæc, vel similia: *Ego te in meam accipio, & ego te accipio in meum, cap. 31. h. t. l. 2. tit. 1. p. 4.* ibi: *Quando dice el home: Yo te recibo por mi muger; e ella dice: Yo te recibo por mi marido, o otras palabras semejantes de estas.* Hinc est, quod cum ipsi contrahentes ponant formam: non Parochus, ut *Cano l. 8. de Locis, cap. 5. ad 5.* censuit, sed ipsi contrahentes sunt hujus Sacramenti Ministris quod est singulare in hoc Sacramento. *Suar. tom. 1. de Sacram. q. 65. D. 16. sect. 1. Saneb. de Matrim. l. 2. D. 6. n. 2. Bellarm. Ponc. Gutierr. & alii.* Et jam contra sententia ab aliquibus improbabilis, ab aliis temeraria, & ab omnibus minus probabilis censetur. Vide *Larrixe l. 6. p. 3. n. 28.* * Siquidem ante Trid. matrimonium à fidelibus contractum sine Parocho valebat, ut Sacramentum; & si

ne Ministro nequit Sacramentum confici. Parochus enim non profert verba, tanquam Sacramenti Minister, sed declarat, confirmat, & approbat, quod inter ipsos fit, vel factum est. Et sicut unus tantum est contractus, ita etiam unicum est Sacramentum, licet in utroque recipiatur: sic contra dicentes, esse duo Sacramenta partialia, & unum totale tenent. *Saneb. de Matrim. l. 2. D. 10. n. 5. & alii*; quia licet ibi sint plura materialiter, & in genere entis, est unicum signum representans unicam unionem Christi cum Ecclesia: & unica materia, & forma, & neutra per se hoc representat. Hinc si fidelis cum infidelis contrahat, sicut olim Clothildis cum Clodovæo Ethnico Rege Gallorum contraxit, solum rationem contractus habebit tale matrimonium, non verò Sacramenti, cum hoc deberet utrumque efficere, quod impossibile est ex parte infidelis; quia ante baptismum est incapax Sacramenti recipiendi. Ita contra paucos, tenent *Gutier. de Matrim. cap. 42. num. 2. Saneb. de Matrim. l. 2. D. 8. num. 2. Vazq. Ponc. & alii.* Fideles contrahentes matrimonium, quod forte ignorant, esse Sacramentum, cum habeant intentionem faciendi, quod faciunt alii fideles, vel Ecclesia, etiam Sacramentum suscipiunt. *Saneb. de Matrim. l. 2. D. 10. num. 6. ex D. Loom. & aliis.* Imò, etiamsi habeant positivam intentionem solum contractum celebrandi, & nullomodo Sacramentum; nam in matrimonio inter fideles contracto nequit ratio Sacramenti à ratione contractus separari. Siquidem *Trid. sess. 24. de Matrim. Can. 1. & Florent. in Decret. univ. §. 5. & §. 7.* Indefinitè, & sine exceptione, nec distinctione dicitur matrimonium fidelium esse verè, & propriè Sacramentum; ergo de omni matrimonio fidelium, hoc intelligendum est. *Saneb. de Matrim. lib. 2. D. 10. num. fin. & alii* contra *Scot. in 4. D. 26. q. un. Vazq. Ponc. de Matr. lib. 1. cap. 9. num. 3.* Hinc Hæretici, dum matrimonium celebrant, si nolunt conficere Sacramentum, ex errore speculativo; cum tamen absolute velint contractum celebrare, utrumque faciunt, & contractum, & Sacramentum ipsi connexum. Si vero ita velint separare Sacramentum à contractu, ut nullomodo velint in contractum consentire, si non separatur à Sacramento: neutrum faciunt. Siquidem deest consensus necessarius ad contractum. Matrimonium infidelium, si ad fi-